

Desmuntar el relat:

migracions, asil i poder

**Claus per al tractament mediàtic
de les migracions i l'asil**

Publicació: Comissió Catalana d'Acció pel Refugi

Autoria: Dilara Ekmen Sales

Any: 2025

*Aquest document és fruit d'una revisió en profunditat del Llibre Blanc publicat per la CCAR l'any 2020. No es tracta d'una actualització tècnica ni d'una mera ampliació de continguts, sinó d'un **replantejament del marc des del qual s'analitza el relat sobre migracions i asil**, a la llum dels debats actuals sobre racisme estructural, colonialitat i producció de sentit.*

*Aquesta revisió respon a la necessitat d'anar més enllà dels enfocaments centrats exclusivament en el llenguatge o les bones pràctiques, per **interrogar les estructures de poder, les jerarquies de saber i els marcs narratius** que condicionen la manera com s'informa sobre les migracions, l'asil i les persones refugiades.*

Index

0.Introducció: Informar no és neutral.	4
Del “fet migratori” a la governança racialitzada de la mobilitat	4
1.De la sensibilització a la transformació del relat	5
2.El poder del relat: recomanacions generals per una comunicació antiracista	6
3.Criteris per a una pràctica periodística crítica, antiracista i responsable	10
4.Com entrevistar persones refugiades i migrades	12
Del testimoni protegit al subjecte polític	12
5.Racisme, colonialitat i relat	17
Quan informar és sostenir o trencar un ordre	17

0.Introducció: Informar no és neutral.

Del “fet migratori” a la governança racialitzada de la mobilitat humana

Informar sobre migracions, asil i protecció internacional no és una tasca neutra. Tampoc és únicament una qüestió tècnica, jurídica o humanitària. És, sobretot, una pràctica política que contribueix a configurar l’imaginari col·lectiu, a legitimar determinades polítiques públiques i a definir quines vides són considerades dignes de drets, protecció i reconeixement.

Les migracions han estat una constant al llarg de la història de la humanitat. No constitueixen un fenomen excepcional ni recent, sinó un fet estructural, íntimament vinculat als processos econòmics, socials, polítics i ambientals que han configurat el món contemporani. Tanmateix, en el context actual, els desplaçaments humans no només es gestionen, sinó que es governen a través d’un conjunt de polítiques, discursos i pràctiques que estableixen jerarquies entre mobilitats legítimes i il·legítimes, desitjables i indesitjables, visibles i invisibles.

Aquest règim de governança de la mobilitat no és casual ni accidental. Té arrels profundes en la història colonial, en la construcció d’un ordre mundial desigual i en un sistema econòmic global que continua beneficiant els països “occidentals” a costa de l’espoli, l’extractivisme i la vulneració de drets en països situats en posicions de subordinació dins l’ordre global. Les polítiques migratòries i d’asil europees actuals (inclosa la seva dimensió mediàtica) són hereves d’aquest llegat i el reproduïxen sota noves formes.

En aquest marc, el dret d’asil, reconegut com a dret humà internacional, s’ha anat desplaçant progressivament del seu caràcter polític i garantista cap a una concepció assistencial, excepcional i condicionada. Les persones que fugen de persecucions, violències estructurals, conflictes armats, vulneracions sistemàtiques de drets humans o dels impactes del canvi climàtic són sovint representades com a subjectes passius, víctimes sense veu o cossos problemàtics que cal gestionar, contenir o retornar. Aquest desplaçament del relat contribueix a despoliitzar les causes del desplaçament forçat i a invisibilitzar les responsabilitats dels Estats, de les institucions internacionals i dels actors econòmics globals.

Els mitjans de comunicació juguen un paper central en aquest procés. No només informen sobre migracions i asil: produeixen frontera. Ho fan a través del llenguatge, de les imatges seleccionades, dels marcs interpretatius, de les fonts consultades i dels silencis mantinguts. Quan les migracions es presenten de manera recurrent com una “crisi”, una “allau” o una “amença”, s’està construint un relat que legitima polítiques de control, securització i exclusió, i que reforça imaginariis racistes i xenòfobs.

Aquesta producció mediàtica de l’alteritat no afecta totes les persones per igual. Les migracions són racialitzades: no totes les mobilitats generen alarma social ni reben el mateix tractament informatiu. Les persones provinents del Sud Global, especialment aquelles racialitzades, són les que més sovint apareixen associades a discursos de perillositat, pobresa, irregularitat o dependència. Aquesta racialització de la mobilitat és una expressió contemporània del racisme estructural, que opera tant en les polítiques públiques com en els relats mediàtics.

Ahora, el control migratori s’ha externalitzat progressivament més enllà de les fronteres europees, mitjançant acords amb països tercers que sovint vulneren drets humans de manera

sistemàtica. Aquest procés d'externalització de fronteres que inclou la cooperació policial, militar i tecnològica té un impacte directe sobre les rutes migratòries, incrementa els riscos per a les persones en trànsit i contribueix a la normalització de la violència fronterera. Tot plegat rarament és explicat amb profunditat als mitjans de comunicació.

En aquest context, informar sobre dret d'asil implica assumir una responsabilitat ètica i política. No n'hi ha prou amb evitar errors terminològics o estereotips evidents. Cal qüestionar els marcs des dels quals s'informa, identificar les estructures de poder que condicionen els desplaçaments forçats i reconèixer les persones refugiades i migrades com a subjectes polítics, titulars de drets i productores de coneixement.

Aquest document parteix de la convicció que una comunicació rigorosa, crítica i compromesa amb els drets humans pot contribuir a transformar l'imaginari social, a combatre el racisme estructural i a reforçar una concepció del dret d'asil basada en la justícia global. Informar sobre asil no és només explicar què passa a les fronteres, sinó també preguntar-se per què passa, qui en surt beneficiat i quines veus queden sistemàticament fora del relat.

1. De la sensibilització a la transformació del relat

Contribuir a una transformació profunda de la manera com els mitjans de comunicació informen sobre migracions, asil i protecció internacional és més important que mai en un context d'auge dels discursos d'extrema dreta, antimigració i d'una islamofòbia cada vegada més radicalitzada. No es tracta únicament de millorar la qualitat tècnica o terminològica de les informacions, sinó de qüestionar els marcs narratius dominants que, sovint de manera implícita, reproduïxen el racisme estructural, l'eurocentrisme i una visió despolititzada del desplaçament forçat.

Els discursos mediàtics no només reflecteixen la realitat: la construeixen. Per aquest motiu, els objectius d'aquesta guia van més enllà de la sensibilització puntual i apunten a incidir en els fonaments polítics, ètics i epistemològics de la pràctica periodística quan aborda el dret d'asil.

Objectius generals

1. **Desmantellar els discursos racistes i securitaris** que presenten les migracions i les persones refugiades com una amenaça, una excepció o un problema a gestionar, contribuint així a la normalització de polítiques de control, exclusió i violència fronterera.
2. **Situar el dret d'asil com un dret polític i exigible**, i no com una concessió humanitària o una resposta assistencial condicionada, reforçant el seu caràcter de dret humà fonamental reconegut pel dret internacional.
3. **Contextualitzar les causes estructurals del desplaçament forçat**, incorporant una mirada de justícia global que visibilitzi les responsabilitats històriques, econòmiques, ambientals i polítiques dels Estats del Nord Global i dels actors econòmics internacionals.
4. **Trencar amb l'eurocentrisme informatiu**, ampliant els marcs de comprensió més enllà de les fronteres europees i incorporant veus, anàlisis i coneixements provinents dels territoris d'origen, trànsit i destinació.

5. **Reconèixer les persones refugiades i migrades com a subjectes polítics i fonts expertes**, amb capacitat d'anàlisi, opinió i autorepresentació, i no només com a testimonis de sofriment o objectes d'intervenció.
6. **Dotar les professionals de la comunicació d'eines crítiques** per identificar i evitar la reproducció d'estereotips, generalitzacions i violències narratives, tant en el llenguatge com en l'ús d'imatges, titulars i marcs interpretatius.
7. **Contribuir a la construcció d'un imaginari social basat en la convivència, la igualtat de drets i la diversitat**, que reconegui les persones refugiades i migrades com a part integral de la societat i de la ciutadania.

Aquests objectius responen a la necessitat d'una comunicació que no sigui còmplice de les desigualtats globals ni del racisme institucional, sinó que actuï com a eina de responsabilitat i transformació social. Informar sobre asil, des d'aquesta perspectiva, implica assumir que cada peça informativa pren partit, ja sigui reforçant l'ordre existent o contribuint a qüestionar-lo.

2.El poder del relat: recomanacions generals per una comunicació antiracista

Que els mitjans de comunicació no són actors neutrals en la construcció de la realitat social és una realitat àmpliament coneguda. A través del llenguatge, les imatges, els titulars, la selecció de fonts i els marcs interpretatius, contribueixen a definir què és rellevant, què és problemàtic i qui mereix ser escoltat. En el cas de les migracions i del dret d'asil, aquesta capacitat de producció de sentit adquireix una rellevància especial, ja que influeix directament en la percepció social de determinats col·lectius i en la legitimitat de les polítiques públiques que els afecten. Construir determinats imaginaris facilita el camp per la implementació de polítiques restrictives i poc garantistes amb els drets humans com el "recent" aprovat Pacte Europeu de Migracions i Asil, la Llei d'estrangeria, els CIE i llargs etc.

2.1. El racisme com a estructura, no com a excepció

Una de les principals limitacions dels enfocaments tradicionals sobre el tractament mediàtic de les migracions és la tendència a reduir el racisme a expressions individuals, errors puntuals o actituds explícitament xenòfobes. Tanmateix, el racisme opera principalment com una estructura de poder, integrada en les institucions, les polítiques públiques i els relats dominants.

En l'àmbit mediàtic, el racisme estructural es manifesta quan determinades poblacions són representades de manera sistemàtica com a problemàtiques, dependents, violentes o alienes a la societat, mentre que altres mobilitats generalment blanques, europees o vinculades al capital són normalitzades i despolitzades. Aquestes dinàmiques no responen necessàriament a una intencionalitat conscient, sinó a marcs narratius profundament arrelats que defineixen qui forma part del "nosaltres" i qui queda situat en l'alteritat. Alteritat que sempre es representa com a inferior, bàrbar, pobre, precària, etc.

Informar sense reproduir el racisme mediàtic implica, en primer lloc, reconèixer l'existència d'aquests marcs estructurals i assumir que la neutralitat informativa és, massa sovint, una ficció que pot acabar legitimant les desigualtats existents.

2.2. La producció mediàtica de la frontera

Les fronteres no són només línies geogràfiques. Són dispositius polítics, jurídics i simbòlics que es construeixen i es reproduïxen també a través del discurs. Els mitjans de comunicació participen activament en aquesta producció mediàtica de la frontera quan associen reiteradament les migracions amb nocions de crisi, emergència, amenaça o desordre.

L'ús recurrent de metàfores bèl·liques o naturals (com ara "allau", "invasió" o "onada migratòria") contribueix a presentar les persones migrades i refugiades com un fenomen incontrolable davant del qual l'Estat ha d'actuar de manera contundent. Aquest tipus de llenguatge no només deshumanitza, sinó que normalitza la violència institucional, justifica la securització de les fronteres i redueix l'espai per a un debat democràtic sobre drets i responsabilitats.

Aquesta producció simbòlica de la frontera també es dona a través de les imatges: pasteres, tanques, camps de refugiats o cossos en situació de vulnerabilitat extrema esdevenen icones recurrents que acaben definint, de manera simplificada i parcial, què significa migrar o buscar asil.

2.3. Despolitització del desplaçament forçat

Un altre element central del racisme mediàtic és la despolitització de les causes del desplaçament forçat. Sovint, les informacions se centren en les conseqüències visibles (arribades, rescats, saturació de recursos) però eviten aprofundir en els factors estructurals que obliguen milions de persones a abandonar els seus territoris.

Aquest enfocament fragmentat contribueix a invisibilitzar:

- les responsabilitats històriques del colonialisme i el neocolonialisme,
- l'impacte de les polítiques econòmiques i comercials globals,
- l'extractivisme i l'espoli de recursos,
- els conflictes armats i la indústria militar,
- els efectes creixents del canvi climàtic produït pel model energètic i de consum global, etc.

Quan aquestes causes no formen part del relat, el desplaçament forçat apareix com un fenomen inevitable o irracional, desvinculat de decisions polítiques concretes. Informar amb responsabilitat implica repolititzar el desplaçament, connectar-lo amb les estructures que el generen i assenyalar els actors que se'n beneficien.

2.4. Qui parla, qui és escoltat

La reproducció del racisme mediàtic també es manifesta en la selecció de veus i fonts d'informació. Les persones refugiades i migrades són sovint convidades a parlar únicament en qualitat d'afectades, testimonis de sofriment o exemples de superació individual, però rarament com a analistes, expertes o veus autoritzades sobre qüestions polítiques, socials o econòmiques.

Aquesta jerarquització de les veus reforça una lògica paternalista que situa el coneixement legítim en mans d'experts institucionals, portaveus polítics o acadèmics del occidentals, mentre

que desposseeix les persones directament afectades de la seva capacitat d'interpretar i explicar la realitat.

Una comunicació compromesa amb els drets humans ha de qüestionar aquestes jerarquies i ampliar els marcs de legitimitat, reconeixent el saber situat i l'experiència política de les persones refugiades i migrades.

2.5. Parlar *en nom de*: representació, substitució i poder discursiu

Més enllà de la selecció desigual de veus, el racisme mediàtic també es reproduïx a través de la pràctica (sovint naturalitzada) de parlar en nom de les persones refugiades i migrades. Aquesta dinàmica no sempre adopta formes explícitament excloents, sinó que pot aparèixer en discursos benintencionats que, tanmateix, substitueixen la veu pròpia per una veu delegada, considerada més legítima, neutral o experta.

Parlar "**en nom de**" implica assumir la capacitat d'interpretar, explicar i definir les experiències, necessitats i demandes d'altres persones sense que aquestes participin activament en la construcció del relat. En l'àmbit mediàtic, això es tradueix en informacions on les persones refugiades i migrades són presents com a objecte de discussió, però absents com a subjectes d'enunciació, especialment quan es tracta d'anàlisi política, valoració de polítiques públiques o debat social.

Aquesta substitució de la veu no és neutral. Respon a una relació de poder epistèmic que estableix quines experiències són considerades coneixement vàlid i quines queden relegades a l'àmbit del testimoni emocional. Quan altres actors (institucions, responsables polítics, experts acadèmics o fins i tot organitzacions socials) monopolitzen el relat, es reforça una lògica paternalista que, encara que pretengui defensar drets, desposseeix les persones afectades de la seva autoritat política i interpretativa.

El **quan** també és rellevant. Les persones refugiades i migrades solen ser convocades mediàticament en moments de crisi, emergència o conflicte, mentre que rarament se les inclou en espais de debat estructural, planificació de polítiques o reflexió a llarg termini. Aquesta presència condicionada consolida una imatge excepcionalitzada i reactiva, i dificulta el reconeixement de les persones refugiades i migrades com a part activa i permanent del teixit social.

El **com** es construeix aquesta paraula delegada és igualment determinant. Formats d'entrevista, preguntes orientades exclusivament al patiment o narratives que busquen legitimar drets a través del dolor poden derivar en una forma d'**extractivisme discursiu**, on l'experiència vital esdevé un recurs al servei del relat mediàtic, més que no pas una expressió d'autonomia i autoria.

Una comunicació antiracista i compromesa amb els drets humans ha d'anar més enllà de la representació "correcta" i qüestionar de manera explícita qui té el poder de parlar, d'interpretar i de definir el marc del debat. Això implica revisar les pràctiques de substitució de la veu, obrir espais reals d'autoria compartida i reconèixer que les persones refugiades i migrades no necessiten portaveus permanents, sinó condicions d'igualtat per exercir la seva pròpia veu.

Aquest desplaçament de parlar *sobre* o *en nom de* cap a parlar *amb* és una de les claus per avançar cap a una comunicació que no només eviti el racisme explícit, sinó que desmantelli les estructures simbòliques que el sostenen.

2.6. Violència narrativa i responsabilitat comunicativa

La violència que es produeix en l'àmbit mediàtic no sempre adopta formes explícites o fàcilment identificables. Sovint opera de manera subtil, a través de relats aparentment neutrals o benintencionats que, tanmateix, reproduïxen desigualtats de poder i jerarquies de valor entre veus, experiències i sabers. Aquesta forma de violència, que pot ser definida com a violència narrativa, té una dimensió clarament epistèmica: afecta qui pot produir coneixement, com es legitima aquest coneixement i quines experiències són considerades rellevants o creïbles.

En el cas de les persones refugiades i migrades, la violència narrativa es manifesta quan les seves veus són sistemàticament filtrades, mediades o substituïdes per altres actors que parlen en el seu nom, quan només se'ls concedeix espai per relatar patiment o quan les seves paraules són descontextualitzades per encaixar en marcs predefinitos. Aquestes pràctiques no només desposseeixen les persones afectades de la seva autoritat discursiva, sinó que contribueixen a despolititzar les seves experiències i a reduir-les a objectes de gestió, compassió o intervenció.

La violència narrativa també s'expressa en el silenci estructural: en allò que no s'explica, en les causes que no s'assenyalen i en les responsabilitats que queden fora del relat. L'absència sistemàtica de referències al colonialisme, a l'extractivisme, a les polítiques d'externalització de fronteres o a la responsabilitat dels Estats del Nord Global no és accidental, sinó part d'un marc narratiu que protegeix determinats interessos i evita qüestionar l'ordre existent.

Aquest tipus de violència té efectes materials reals. Contribueix a legitimar polítiques de control, a normalitzar la violència institucional a les fronteres, a reforçar prejudicis socials i a generar un clima d'hostilitat que impacta directament en la convivència i en l'accés efectiu als drets. En aquest sentit, la comunicació no és només un reflex de la realitat, sinó un espai de producció de poder.

Assumir la responsabilitat comunicativa implica reconèixer que cada decisió informativa (la selecció de fonts, l'enfocament, el llenguatge, les imatges i els silencis) participa en aquesta producció de poder. Una pràctica periodística compromesa amb els drets humans i amb una perspectiva antiracista no pot limitar-se a evitar errors evidents, sinó que ha de qüestionar els marcs des dels quals informa i revisar les pròpies pràctiques de representació i substitució de la veu.

Desmantellar la violència narrativa requereix, per tant, repolititzar el relat, reconèixer la pluralitat de veus i sabers, i obrir espais reals perquè les persones refugiades i migrades exerceixin la seva autoria discursiva en condicions d'igualtat. Només així és possible avançar cap a una comunicació que no sigui còmplice del racisme estructural, sinó una eina de transformació democràtica i justícia comunicativa.

3. Criteris per a una pràctica periodística crítica, antiracista i responsable

Aquesta secció vol oferir criteris concrets per orientar la pràctica informativa sobre migracions, asil i protecció internacional. Les recomanacions que segueixen no s'han d'entendre com a normes tancades, sinó com a eines de reflexió i presa de decisions que permeten revisar els propis marcs narratius i evitar la reproducció de violències simbòliques i epistèmiques.

3.1. Analitzar el marc abans d'informar

Abans de produir una peça informativa, és recomanable plantejar-se de manera explícita:

- Quin és el marc principal des del qual s'explica la informació?
- Es presenta el fet com una crisi, una amenaça o una excepció?
- Es contextualitza políticament o es tracta com un succés aïllat?
- Quines veus defineixen el relat i quines en queden fora?

Aquest exercici previ permet detectar enfocaments automàtics que reforcen la securització, l'alarmisme o la deshumanització.

3.2. Fer visible qui pren les decisions

Les polítiques migratòries i d'asil són el resultat de decisions polítiques concretes. Per això:

- Cal evitar formulacions impersonals (“no es permet”, “es decideix”)
- És recomanable identificar actors responsables: governs, institucions, marcs legals, acords internacionals.
- Sempre que sigui possible, cal explicar qui en surt beneficiat i qui n'assumeix els costos.

Això contribueix a evitar la naturalització de la violència institucional.

3.3. Utilitzar un llenguatge precís i no criminalitzador

És important evitar:

- termes que criminalitzen o deshumanitzen (“il·legals”, “avalanxa”),
- metàfores bèl·liques o catastrofistes,
- expressions que redueixen les persones a xifres o fluxos.

En el seu lloc, es recomana:

- utilitzar terminologia jurídicament correcta,
- centrar el llenguatge en les persones i els drets,
- revisar titulars perquè no busquin l'impacte emocional a costa de l'estigmatització.

3.4. Revisar críticament l'ús de les imatges

Abans de publicar una imatge, cal preguntar-se:

- Reprodueix estereotips visuals ja existents?
- Associa migració amb caos, pobresa o perill?
- Té una relació directa amb el contingut informatiu?

És recomanable:

- diversificar representacions visuals,
- evitar l'ús sistemàtic d'imatges d'arxiu de fronteres o pasteres,
- respectar sempre el dret a la imatge i a la seguretat de les persones.

3.5. Contextualitzar sempre els fets

Cap informació sobre migracions o asil hauria de presentar-se com un fet aïllat. Cal incorporar:

- context històric, polític o econòmic,
- dades comparatives,
- referències a polítiques públiques i marcs legals,
- connexions amb processos globals (conflictes, canvi climàtic, desigualtats).

Contextualitzar és una forma de rigor informatiu, no una presa de partit.

3.6. Ampliar i diversificar les fonts d'informació

La selecció de fonts no és una decisió neutra, sinó una operació de poder que determina quines veus són considerades legítimes i quins marcs interpretatius es consoliden en l'espai públic. afectades per aquestes polítiques.

És recomanable:

- no limitar les fonts a institucions o forces de seguretat,
- incorporar persones refugiades i migrades com a **veus autoritzades**, no només com a testimonis,
- reconèixer el coneixement situat i l'experiència política.

Quan una persona refugiada o migrada participa en una peça, cal evitar relegar-la exclusivament al rol emocional.

3.7. Evitar parlar en nom de les persones refugiades i migrades

Sempre que sigui possible:

- cal facilitar que les persones afectades **parlin en primera persona**,
- evitar interpretar o traduir les seves experiències sense la seva participació,
- no substituir la seva veu per altres actors considerats més legítims.

Quan no sigui possible la seva participació directa, és important explicitar aquesta absència i evitar presentar interpretacions com a veritats absolutes.

3.8. Evitar l'extractivisme del trauma

La demanda reiterada de relats de patiment com a condició per fer visible una història respon a una lògica extractiva que converteix el dolor en recurs narratiu i en criteri de legitimitat. Aquesta pràctica reforça relacions de poder asimètriques i redueix les persones a la seva experiència de violència. No és necessari exposar el dolor per legitimar una història. Cal:

- respectar el dret a no explicar determinades experiències,
- evitar preguntes orientades exclusivament al patiment,
- no exigir relats de violència com a prova de "mereixement" del dret d'asil.

Una informació responsable no instrumentalitza el sofriment.

4. Com entrevistar persones refugiades i migrades

Del testimoni protegit al subjecte polític

Entrevistar persones refugiades i migrades no és un exercici neutre ni merament tècnic. És una pràctica comunicativa amb implicacions ètiques, polítiques i de poder que pot contribuir tant a reforçar relats racistes i paternalistes com a desmantellar-los. La manera com es formulen les preguntes, els marcs que es prioritzen i el lloc que s'atorga a la paraula de les persones entrevistades determina si aquestes són reconegudes com a subjectes polítics i titulars de drets o reduïdes a testimonis instrumentals dins d'un relat predefinit.

Aquest capítol parteix de la necessitat de superar una concepció de l'entrevista centrada exclusivament en la protecció o la no revictimització (tot i que aquestes continuen sent imprescindibles) per avançar cap a un enfocament que reconegui l'autoria, l'agència i la capacitat d'anàlisi de les persones refugiades i migrades.

Així doncs, l'entrevista no és només una tècnica periodística. És un dispositiu de producció de veritat que selecciona relats, ordena experiències i determina quines veus són audibles, creïbles i legítimes en l'espai públic. En el cas de les persones refugiades i migrades, aquest dispositiu ha estat històricament utilitzat per classificar, validar, jerarquitzar i condicionar la paraula, tant en l'àmbit administratiu (procediments d'asil) com en l'àmbit mediàtic.

Analitzar l'entrevista des d'una perspectiva antiracista i decolonial implica, per tant, desnaturalitzar-la i fer visibles les lògiques de poder que la travessen.

4.1. Consentiment (quan parlar no és una elecció lliure)

En contextos de desplaçament forçat, persecució o irregularitat administrativa, el consentiment no pot ser entès com una decisió plenament lliure i simètrica. La possibilitat de parlar està sovint condicionada per expectatives de reconeixement, per a conseqüències negatives o necessitat de legitimar la pròpia presència.

Des d'un punt de vista analític, el consentiment funciona sovint com una ficció de simetria, que amaga la pressió estructural sota la forma d'elecció individual. Això és especialment rellevant quan les persones entrevistades provenen de contextos on la paraula ha estat sistemàticament vigilada, castigada o instrumentalitzada.

Una mirada crítica no pregunta només si hi ha consentiment, sinó en quines condicions es produeix, quines alternatives reals existeixen i quin marge hi ha per al silenci, la retirada o la reformulació del relat.

4.2. Asimetries de poder (qui pregunta, qui respon, qui decideix)

L'entrevista pressuposa una divisió clara entre qui pregunta i qui respon, però aquesta divisió no és neutral. Està carregada de capital simbòlic, autoritat social i legitimitat epistèmica, que recauen gairebé sempre en qui entrevista.

En el cas de les persones refugiades i migrades, aquesta asimetria es veu reforçada per:

- la racialització,
- la posició jurídica subordinada,
- la dependència de sistemes administratius,
- i la traducció constant de la seva experiència a marcs dominants.

Analíticament, això converteix l'entrevista en un espai on la paraula és autoritzada o desautoritzada en temps real, no tant pel contingut, sinó per la posició de qui parla.

4.3. El testimoni com a prova (quan el relat esdevé examen)

Un element central del règim de l'asil és la conversió del relat personal en prova. Aquesta lògica s'infiltra també en l'entrevista mediàtica, on el testimoni és sovint valorat segons la seva coherència, intensitat emocional o adequació a expectatives prèvies.

Aquesta dinàmica converteix l'entrevista en una forma d'examen narratiu, on el relat ha de ser creïble, el dolor ha de ser reconegible, la història ha d'encaixar en marcs previs.

Des d'una perspectiva decolonial, això reproduïx una violència epistèmica: la persona entrevistada no parla per explicar, sinó per demostrar. El dret queda així condicionat a la capacitat de narrar-se segons codis dominants.

4.4. Individualització del relat (desactivar l'estructura)

L'entrevista tendeix a privilegiar relats personals, vivències individuals i trajectòries biogràfiques. Aquesta inclinació no és en si mateixa problemàtica. Al contrari, des de perspectives feministes, antiracistes i decolonials, el reconeixement que el personal és polític ha estat fonamental per visibilitzar violències estructurals que quedaven fora dels relats institucionals i acadèmics.

El problema apareix quan aquesta personalització opera com a mecanisme de desconexió estructural. És a dir, quan el relat individual queda aïllat de les condicions polítiques, econòmiques, colonials i geopolítiques que el fan possible. En aquests casos, l'entrevista no polititza l'experiència, sinó que la psicologitza, la moralitza o la converteix en una història singular que sembla explicar-se per si mateixa.

Analíticament, aquesta operació desplaça el conflicte del terreny estructural al terreny biogràfic. El desplaçament forçat deixa de ser llegit com a resultat de relacions colonials, de polítiques extractives, de guerres o de decisions geopolítiques concretes, i passa a aparèixer com una suma de trajectòries individuals marcades per la desgràcia, la resiliència o la capacitat de superació personal. D'aquesta manera, la responsabilitat política es dilueix i el focus es trasllada de les estructures que produeixen la violència a les persones que la pateixen.

Aquesta individualització no és neutral. Funciona com un dispositiu narratiu que permet humanitzar sense polititzar, generar empatia sense qüestionar les causes i produir identificació emocional sense conflicte. El relat personal esdevé acceptable precisament perquè no interpel·la directament l'ordre que el produeix.

Una lectura crítica de l'entrevista no ha de rebutjar el relat personal, sinó interrogar les condicions sota les quals aquest relat és presentat. La pregunta no és si la història és individual, sinó si aquesta història queda tancada en l'àmbit de la vivència privada o si s'inscriu explícament en un marc col·lectiu i estructural; si reforça una lectura moral del sofriment o si permet identificar responsabilitats polítiques concretes.

Polititzar el relat personal no significa convertir-lo en ciència ni exigir-li un llenguatge acadèmic. Significa no desactivar la seva potència política, reconèixer-lo com a forma legítima de coneixement situat i situar-lo en relació amb les estructures que el travessen. Quan aquesta connexió s'esborra, el relat deixa de qüestionar el poder i passa a servir-lo, encara que sigui de manera involuntària.

4.5. Autoritat del saber (qui pot interpretar la realitat)

En l'espai mediàtic, l'entrevista acostuma a organitzar-se a partir d'una divisió aparentment funcional però políticament carregada: d'una banda, la veu que relata l'experiència (què li ha passat) i, de l'altra, la veu que la interpreta (què significa). Aquesta separació no és neutral. Respon a una jerarquia epistèmica arrelada en la colonialitat del saber, que assigna el coneixement legítim, objectiu i universal a determinades veus, mentre relega altres a l'àmbit de la vivència particular.

En aquest esquema, les persones refugiades i migrades són admeses en l'espai mediàtic principalment com a fonts d'experiència, però rarament com a fonts d'anàlisi. Se'ls demana que

expliquin què han viscut, però no que interpretin les polítiques que les afecten, els dispositius de frontera que han travessat o les estructures de poder que condicionen les seves trajectòries. La capacitat d'explicar el món queda així desplaçada cap a experts institucionals, acadèmics o periodístics, sovint situats en posicions de privilegi racial, geogràfic i simbòlic.

Aquest desplaçament no és anecdòtic. Constitueix una forma de violència epistèmica, ja que expropria a les persones afectades la seva capacitat de produir coneixement sobre la seva pròpia realitat. No es tracta només de qui parla, sinó de qui és reconegut com a subjecte amb autoritat per interpretar. Quan aquesta autoritat no es reconeix, la paraula queda reduïda a testimoni, cas o exemple, però no a pensament polític.

Des d'una perspectiva antiracista i decolonial, cal qüestionar aquesta arquitectura de l'entrevista. Les persones refugiades i migrades no només aporten relats personals, sinó coneixement situat, construït a partir de l'experiència directa de polítiques migratòries, procediments d'asil, violències institucionals i racisme estructural. Aquest coneixement no és menys rigorós perquè no adopti formes acadèmiques o tècniques; al contrari, sovint és més precís en la descripció dels efectes reals de les decisions polítiques.

Quan l'entrevista separa sistemàticament experiència i interpretació, reforça una lògica colonial segons la qual uns cossos viuen la història i uns altres l'expliquen. Aquesta divisió consolida la idea que les persones refugiades i migrades són objectes de coneixement, però no productores de teoria, i que el seu relat necessita ser traduït, validat o contextualitzat per altres veus per adquirir valor polític.

El problema no és només la manca de veu, sinó la manca d'autoritat epistemològica reconeguda.

4.6. Edició i muntatge (on es produeix realment el relat)

L'entrevista no acaba quan s'apaga la gravadora. El relat es construeix, sobretot, en el procés d'edició, en l'elecció del titular, en els destacats, en les imatges que acompanyen el text i en el context de publicació. És en aquest moment quan la paraula pot ser resignificada, neutralitzada o instrumentalitzada, sovint sense que la persona entrevistada en sigui conscient ni tingui cap marge d'intervenció.

Des d'una mirada crítica, l'edició no és un acte tècnic ni neutral, sinó un espai de govern del sentit. És aquí on es decideix què és rellevant i què és accessori, què es considera excessiu o inapropiat, i què resulta acceptable per a un públic majoritari construït com a norma implícita. Aquest govern del sentit opera a través de criteris editorials que rarament s'expliciten, però que responen a marcs culturals, polítics i racials profundament arrelats.

En aquest procés, els relats de les persones refugiades i migrades poden ser fragmentats per ajustar-se a una narrativa prèvia, simplificats per facilitar la identificació emocional, descontextualitzats per fer-los més consumibles o reordenats per reforçar marcs de crisi, vulnerabilitat o excepció.

Aquestes operacions no són innocents. Quan l'edició prioritza l'impacte emocional per sobre de la complexitat, o quan opta pel sensacionalisme com a criteri de visibilitat, es produeix una forma específica de violència narrativa. Una violència que no necessita tergiversar o mentir explícitament, sinó que actua per selecció, omissió i jerarquització del contingut.

El sensacionalisme no es limita a titulars cridaners. Pot manifestar-se també en la reiteració d'imatges estereotipades, en l'èmfasi en el dolor o en la construcció d'històries que redueixen experiències polítiques complexes a relats de patiment individual. D'aquesta manera, el relat esdevé emocionalment impactant però políticament desactivat, i contribueix a normalitzar la desigualtat i la violència institucional sense qüestionar-ne les causes.

Aquest procés editorial sol quedar invisibilitzat, presentat com una qüestió de criteri professional o de limitacions de format. Tanmateix, és precisament aquí on es juga una part central de la producció de poder mediàtic. El que no es titula, no es destaca o no s'insereix en un marc interpretatiu coherent queda fora de l'espai de significació pública.

Analitzar críticament l'edició implica, per tant, fer visibles aquestes operacions i reconèixer que la violència narrativa no es produeix només en el que es diu, sinó també en com s'ordena, es talla i es presenta el que s'ha dit.

4.7. Reiteració i representació (qui carrega amb el pes del relat)

Un altre element analític clau és la reiteració: les mateixes persones són sovint entrevistades repetidament per representar col·lectius sencers. Aquesta pràctica genera una sobrerrepresentació individual que substitueix la diversitat per figures simbòliques. I no respon únicament a criteris de disponibilitat o confiança professional, sinó a una lògica narrativa que busca rostres identificables i relats "eficients".

Això no només és injust per a les persones entrevistades, sinó que consolida una lògica representacional que simplifica, fixa i essencialitza les experiències migratòries.

Des d'una perspectiva antiracista i decolonial, aquesta pràctica pot ser llegida com una forma de control de la representació, que decideix quines veus són visibles, quines trajectòries són narrables i quines queden fora del camp del relat. La reiteració no només fa visibles algunes persones, sinó que en silència moltes altres, produint una economia de la visibilitat profundament desigual.

En una entrevista ha de qüestionar no només qui parla, sinó amb quina freqüència, en quin lloc i amb quina funció simbòlica

4.8. L'entrevista com a frontera simbòlica

Des d'una perspectiva decolonial, l'entrevista pot ser entesa com una frontera simbòlica: un dispositiu que regula la circulació de la paraula i estableix qui pot ser escoltat, en quins termes i amb quina credibilitat. No totes les veus travessen el relat amb la mateixa llibertat ni amb el mateix reconeixement.

Aquesta frontera no opera necessàriament per silenci absolut, sinó per condicionament. Permet parlar, però limita l'abast del que pot ser dit; admet la veu, però en restringeix la capacitat d'interpretar i de produir sentit polític. Així, la inclusió aparent pot conviure amb formes subtils d'exclusió narrativa.

Entrevistar persones refugiades i migrades no és, en aquest sentit, només una pràctica comunicativa, sinó una operació política que pot reforçar o qüestionar el règim de frontera existent. La frontera no desapareix quan hi ha visibilitat: sovint es desplaça cap al pla simbòlic.

5. Racisme, colonialitat i relat

Quan informar és sostenir o trencar un ordre

Tal com es ve anunciant en apartats anteriors, aquest document parteix d'una afirmació incòmoda però necessària: el racisme no és només un contingut que apareix als mitjans, sinó una lògica que estructura el relat. Una lògica construïda històricament en el marc de la colonialitat i que continua operant en la manera com s'expliquen les migracions, l'asil i les persones refugiades.

La comunicació no és un espai extern a aquest ordre. Ha estat (i continua sent) una de les seves infraestructures principals. A través del relat s'han legitimat conquestes, jerarquies racials, fronteres i exclusions. Avui, aquestes mateixes lògiques es reactualitzen quan les migracions es presenten com a crisi, quan la frontera es normalitza com a dispositiu inevitable o quan el dret d'asil es transforma en un gest condicional sotmès a criteris de mereixement.

Informar des d'aquests marcs no és un error tècnic ni una manca de sensibilitat. És una presa de posició que sosté un ordre global basat en la desigualtat de vides, en la mobilitat selectiva i en la desposseïció de drets. Quan el relat despolititza el desplaçament forçat, silencia el colonialisme o oculta les responsabilitats europees, no està ometent informació, sinó produint sentit al servei del poder.

Aquest llibre no pretén oferir respostes tancades ni fórmules ràpides. Vol ser una eina per a una reflexió profunda, incòmoda i sostinguda sobre el paper del relat en la reproducció (o el qüestionament) del racisme i de la colonialitat. Una reflexió que no es resol en canvis cosmètics de llenguatge, sinó que exigeix revisar marcs, jerarquies i condicions de producció de la informació.

Proposar aquesta reflexió implica assumir que informar sobre migracions i asil no és descriure un fenomen, sinó intervenir en un camp de forces. El relat pot funcionar com a mecanisme de contenció, classificació i control, o pot obrir fissures que facin visibles les estructures que sostenen la frontera, el racisme institucional i la jerarquia global del saber.

Al llarg d'aquest document, des de la CCAR no apel·lem a la neutralitat ni a l'equidistància dels mitjans de comunicació, ni de les persones que informen, comuniquen o construeixen relat. Aquestes posicions, presentades sovint com a garanties d'objectivitat, han contribuït històricament a naturalitzar desigualtats, despolititzar violències i sostenir un ordre profundament racialitzat.

El que plantegem és una altra cosa: responsabilitat política del relat. Responsabilitat davant del paper que la comunicació ha tingut en la construcció i reproducció del racisme i de la colonialitat, i responsabilitat també davant del seu potencial per deixar de reforçar-los. Informar sobre migracions i asil no és una pràctica externa al poder, sinó una intervenció directa en la manera com s'ordenen drets, pertinença i legitimitats.

Aquest document vol ser una eina que obri una reflexió profunda sobre aquestes responsabilitats. No per assenyalar errors individuals, sinó per interpel·lar marcs, rutines i jerarquies que sovint es presenten com a inevitables o tècnicament neutres.

La pregunta final, per tant, no és si aquest enfocament és assumible o còmode. La pregunta és quin ordre sosté el relat quan es presenta com a neutral.

Una publicació de:

Amb el suport de:

